

הרב יהודה זולדן, שבות יהודה וישראל, ירושלים תשס"ז, עמ' 23-35

א

על גבורה ומסירות נפש בגוש קטיף

- א. הרחיב ה' לנו ופרינו בארץ
- ב. בשוב ה' ציון
- ג. מאמינים ומתיישרים
- ד. זרעו לכם לצדקה קצרו לפי חסד
- ה. מסירות לתורה ולמצוות התלויות בארץ
- ו. מאבק שמתנהל בגבורה
- ז. נוער גיבור ואחינו הגיבורים
- ח. בימים שאחרי
- ט. ושבנו בנים לגבולם

א. הרחיב ה' לנו ופרינו בארץ

התורה מאריכה לספר על מאבקהם של אברהם ויצחק להתיישב באזור גרר – גוש קטיף. אברהם התמודד עם אבימלך, ויצחק אף הוא נאבק על מקומו בגרר. הפלשתים סתמו ליצחק את הבארות של אברהם, והוא פתחן. הוא חפר בארות חדשות וגם אותן סתמו – עשק ושטנה. יצחק התעקש, ובבאר האחרונה הפלשתים היו אלה שנכנעו: "ויחפור באר אחרת ולא רבו עליה, ויקרא שמה רחובות ויאמר כי עתה הרחיב ה' לנו ופרינו בארץ" (בראשית כו, כב).

מדוע התורה מאריכה כל כך בסיפור ניסיונותיהם של אברהם ויצחק להתיישב בחבל גרר? מסביר הרד"ק (בראשית כו, כג):

כל הסיפורים האלה בחפירת הבארות ובקריאת השמות, להודיע כי בארץ ישראל המוחזקת נהיה חופר בארות כרצונו ואין מוחה בידו, וכן קורא שמות ברצונו והיו בני המקום קורין אותו כן. וכן אברהם כמו שכתבנו. וכל זה היה להם לסימן מה שיעדם האל לתת הארץ לזרעם. אבל ארץ פלשתים אף על פי שהיא מארץ ישראל לא הוחזקה בידם, לפיכך רבו עמהם על הגבול. וכל זה להודיע כי לבניהם לא תהיה

מוחזקת בידם כולה, אף על פי שחלקה לא הוחזקה בידם, עד באחרונה לימות המשיח, כמו ארץ שלושה גוים קיני, קנזי וקדמוני.

האבות הטביעו את חותמם בארץ. התיישבו במקומות שונים וקראו להם שמות, וכך הפכה הארץ מארץ כנען לארץ ישראל. בארץ פלשתים היה קשה יותר מאשר בכל מקום אחר, על אף שגם חבל ארץ זה הוא מארץ ישראל. לדברי הרד"ק, מעשה אבות סימן לבנים, להודיע שיהיה קשה להחזיק במקום זה, ורק באחרית הימים, בימות המשיח, נוכל להחזיק במקום, וכפי שיהיה בארץ קיני קנזי וקדמוני.

ב. בשוב ה' ציון

בהשגחת ה', הארץ האירה לנו פנים במשך כל שנות ישיבתנו בגוש קטיף. בו בזמן ששכנינו ערבים, ניסו להניא את ראשוני המתיישבים מלהתיישב במקום בטענה שהאדמה איננה מתאימה לגדל גידולים חקלאיים בשל היותה אדמת חול ים, אף על פי כן אמרו הכול: "עלה נעלה וירשנו אותה כי יכול נוכל לה". ואכן כך היה. הארץ הוציאה גידולי ירקות באיכות ובכמות מדהימות, נקיים מחרקים ומתולעים, וכן גדלו בה פרחים, שתילים ותבלינים. עין בעין ראו הכול בשוב ה' ציון, איך ברכת ה' גדלה והולכת משנה לשנה. במשך השנים קמו ונפתחו מפעלי תעשייה, מכוני מחקר, שירותי קהילה ומערכת חינוך מפוארת ואיכותית – ישיבות, אולפנה, כוללים, בתי ספר, תלמודי תורה ועוד ועוד. "הרחיב ה' לנו ופרינו בארץ".

חשבנו שהנה הגיעו הימים שבהם עם ישראל יוכל להחזיק במקום, והנה מסתבר שעדיין לא הגיעה העת. הייתה זו רק מחשבה, כי הדבר אינו נקבע על ידינו, על אף רצוננו העז. הקב"ה הוא הקובע, מתי היא עת הגאולה. העשייה בגוש קטיף לא הייתה מיותרת, והיא לא הייתה לחינם. נחשף ונלמד ברבים מהי מסירות נפש, מהי גבורה, ומהי אחיזה עיקשת במקום. כל זה לא הלך לאיבוד. העוצמות האמוניות והרוחניות שהתגלו במאבק, תיתנה את פריין. התגלתה גם קומה נוספת: מהי אהבת ארץ ישראל, ואיך ניתן להקים התיישבות קהילתית על אדני התורה מתוך אחוות אחים ותודעת שליחות, כמי שממשיכים את פעולותיהם של אברהם ויצחק במקום הזה מלפני אלפי שנים. "לזרעך אתן את הארץ הזאת" – ואם אנו לא זכינו להיות זרע האבות היורש את חבל הארץ הזה, יהיו אלה הדורות שיבואו אחרינו. "דבר אחד מדברך אחור לא ישוב ריקם". ההתיישבות בגוש קטיף קירבה וחיזקה עוד את הקשר שבין העם לארץ; על אף שכרגע איננו יושבים שם. ההתיישבות שהייתה היא משהו מעין השלבים המוקדמים בהם ניהל יצחק מאבק עם הפלשתים

על הבארות. באותם שלבים הוא לא הצליח, הבארות נסתמו, אבל לבסוף הוא החזיק במקום, וכך יהיה אצל בניו.

ג. מאמינים ומתיישבים

מי הם תושבי גוש קטיף? מה היה שם בחיי היום יום? מניין, וכיצד נוצר אותו זן של מתיישבים שלימדו בעל כורחם מהי אחיזה בארץ ישראל?

רוב יישובי גוש קטיף היו יישובים חקלאיים. חקלאי חייב להיות בעל חזון, מאמין גדול, ובעל מבט רחב. חקלאי ששותל וזורע, איננו יודע מה יצא בסוף. אם ירדו כמויות גשם מספיקות, אם יהיו פגעי טבע, אם יהיו מזיקים, איזו כמות גידולים יוציא השדה, ואם אחרי הכול יהיה שוק טוב לתוצרת, שלא רק תוחזר ההשקעה הגדולה אלא אף יהיה רווח. יש תחרות גדולה בארץ ובעולם, ואפשר גם להפסיד. קשיים מעין אלו מאפיינים כל חקלאי, אלא שבגוש קטיף היו עוד חששות. האמנם ניתן לגדל באדמה כזו כל גידול? האם זה יצליח? המצב הביטחוני הרעוע עלול היה כל רגע להסתבך ולהקשות על השגת פועלים ועל שיווק התוצרת, וכן על עמידה בהתחייבויות לספק את התוצרת בזמן, ועוד. הזריעה היא בדמעה, מלווה במתח רב, עד שקוצרים ברינה. ובכל זאת, האמינו חקלאי גוש קטיף בחי עולמים וזרעו (ע"פ שבת לא ע"ב). סוג של גבורה פנימית, מסירות נפש לרעיון ולדרך. כך במשך השנים, עם כל הקשיים שרק התרבו, המשיכו לגדול ולהתפתח; ניסו וגם הצליחו בגידולים חדשים, הכשירו עוד שטחים לחקלאות, הקימו בתי אריזה ומיון, ועוד.

גם בחודשים שלפני תאריך הגירוש, היו חקלאים שזרעו על אף שהיבול אמור היה להיקטף לאחר התאריך שנקב לגירוש, והם האמינו וזרעו. ניסיון לא קל, שכן אף שהם אמנם זיכו רבים אחרים שתרמו כסף ובכך היו שותפים בדבר, הרי שכל חקלאי גם השקיע מעצמו. זה בא מתוך רצון עמוק ופנימי להמשיך את שגרת החיים עד כמה שניתן, למרות כל הקשיים. שלא ייראה ח"ו כלפי חוץ וגם כלפי פנים, שאנו נוטשים את אדמותינו.

אין ספק שהאופי הייחודי של המאמינים והזורעים, אותם הרואים למרחוק, השפיע גם על תושבי גוש קטיף שלא היו חקלאים. צריך אומץ להקים תעשייה מגוונת, להתחייב לעמוד בחוזים בארץ ובחו"ל, לספק את הסחורה בזמן, כאשר יכולים להיות עיכובים בלתי צפויים.

הגבורה היא גם של הנשים-האמהות, הילדים והתינוקות, שגרו במקום מרוחק יחסי מערים גדולות, וממרכזי יישוב גדולים אחרים, במדבר בארץ לא זרועה, תוך סיכון בנסיעה בדרכים בשל ירי בציר, ותוך חשיפה לאלפי פצמרי"ם וקסאמים,

הנוחתים בכל פעם במקום שונה, ולעתים זורעים אחריהם הרס רב ומפחיד לרכוש, ועם זאת המשיכו לדבוק במקום.

קשה לגור במקום, שבנוסף לכול, יושביו מוצגים בתקשורת בצורה שלילית, כמי שבגללם נהרגים חיילים רבים ח"ו (דבר שהוכח כלא נכון), או כמי שיושבים על אדמות לא להם (בו בזמן שהערבים מעולם לא גרו באזור גוש קטיף), ועוד כהנה וכהנה השמצות והכפשות, ובעיקר בתקופה שלפני ביצוע הגירוש. ועם זאת, המשיכו המתישבים לבנות ולפתח, מתוך ידיעה פנימית ברורה שהכול שקר וכזב, ואיננו גזלנים או גורמים להרג ח"ו.

לעתים אלו ניסיונות קשים באמונה. האמנם נכון לגור במקום, בו בזמן שניתן לגור במקומות פחות מסוכנים? האם זה מוצדק לסכן חיי ילדים קטנים, שאין להם יכולת לבחור ולהחליט לגור במקום אחר? האם הם ייפגעו נפשית? האם אכן זהו רצון ה' שנגור כך בתנאים לא קלים במקום הזה? – כל אלו שאלות לא פשוטות כלל ועיקר. ואף על פי כן התשובה של כל פרט לחוד ושל כל הציבור ביחד היא שאנו פועלים מכוח אותה שליחות שנצטוונו עליה בתורה, וכדרכם של האבות שאף הם התמודדו ונאבקו על הישיבה במקום הזה. זו שליחות של עם ישראל לדורותיו. ומראש, מי שבחר לגור בגוש קטיף, פיתח בתכונות נפשו את מסירות הנפש למען הארץ והיישוב בה.

ד. זרעו לכם לצדקה קצרו לפי חסד

ציבור המתישבים בחבל קטיף היה מגוון, והייתה הרמוניה ייחודית במגורים יחדיו. דתיים עם מעט חילוניים, תלמידי חכמים עם פשוטי עם, ואיש את רעהו יעזרו ולאחיו יאמר חזק. בין אנשים העוסקים באותו תחום יש מטבע הדברים מתח ותחרות, אך לא כן בגוש קטיף. חקלאי מסוים מגלה ריסוס חדש, פטנט חדש שמשפר את איכות הגידולים וכמותם, רץ ומספר לכולם, שהכל ייהנו וירוויחו. חקלאי נקלע למצוקה, יצא לשירות מילואים, נתקע בלי פועלים, האחרים מסייעים לו. אין נותנים לאף אחד ליפול אם ניתן לסייע ולעזור לו. מישהו חולה ל"ע, אשה יולדת במזל טוב, שמחה או ח"ו צער, השכנים והשכנות דואגים ומארגנים, הכול בטבעיות פשוטה מובנת מאליה. סלי ירקות היו משווקים מדי שבוע, לקראת שבת, למשפחות שקשה להם. היו מי שדאגו לעבור בין החקלאים ולאסוף את התוצרת, והיו אחרים שמיינו וסידרו את הסלים, והעבירו לנצרכים. החקלאים היו תורמים ירקות ללא הגבלה למוסדות התורה שבגוש קטיף. החסד הוא גם כלפי חוץ. מדי

שבוע הועברו כמויות גדולות של ירקות לעמותות חסד שונות באזור הדרום, לשיבות ולמוסדות תורה.

ה. מסירות לתורה ולמצוות התלויות בארץ

התורה ומצוותיה עמדו במרכז החיים בגוש קטיף. אמנם איש איש לפי רמתו הרוחנית והתורנית, אך בכל זאת הרצון לחיות חיי תורה בשלמות בלט ביותר. שיעורי תורה רבים, חברות רבות הלומדות דף יומי, שיעורי נשים, אבות ובנים, ועוד ועוד. ביישובים רבים היו ישיבות, כוללים, או מסגרות תורניות אחרות, שעמדו במרכז היישוב, והקרינו על הכול. לכול היה חשוב שמוסדות אלו יתפתחו ויגדלו, ושקול התורה יישמע במקום.

זה לא קל לגדל גידולי ירק ללא תולעים. קל יותר לגדלם מחוץ לחממות, וגם הסיכון הכספי הוא קטן הרבה יותר. ובכל זאת, חקלאי גוש קטיף, מסרו נפשם והתאמצו לזכות את הרבים, בארץ ובעולם, באכילת עלי ירק ללא תולעים. רצונם היה להעביר רוח של טהרה באומה, "אל תשקצו את נפשותיכם בכל השרץ השורץ ולא תטמאו בהם", וכך ירקות גוש קטיף הפכו לסמל של כשרות וטוהר.

ההתמודדות ההלכתית והאמונית המורכבת והמחודשת עם סוגיות הקשורות במצוות התלויות בארץ – תרומות ומעשרות, כלאים, ערלה, שמיטה, ועוד – יחד עם העלאת המודעות והגברת הרצון למלא את מצוות התורה בשלמותן בתחומים אלו אצל חקלאים וצרכנים, מפעלי מזון, מסעדות ואולמות שמחה – אף הן חלק מהמהפכה התורנית שצמחה בגוש קטיף. תורה יישומית, תורה ארץ ישראלית, חיה ונושמת לאחר שנים רבות בהן לא התמודדו עם סוגיות אלו. מאמרים, חוברות וספרים היוצאים מהמקום הזה, ומעניקים רעננות חדשה ובריאה למצוות הללו שלא קוימו בשנות הגלות הארוכות.

ו. מאבק שמתנהל בגבורה

המאבק נשא אופי חיובי. הוא היה אמנם נגד תכנית ההתנתקות, אך הוא שידר הרבה בעד. בעד הישיבה בארץ ישראל, בעד הגבורה והנחישות של עם למען ארצו, בעד זקיפות הקומה הלאומית. במאבק נגד התכנית לא איימו ולא דיברו בשלילה. לא התמקדו בשאלות חוץ וביטחון, כי בעניינים אלו ישנן הערכות שונות. לא דיברו נגד אף אחד אישית, לא השמיצו ולא לכלכו. דיברו על ערכים, על ציונות, על אידיאלים, על יהדות ועל דברים שברות. המאבק היה עקרוני וערכי, לא נגד איש או מפלגה. "פנים אל פנים" מתוך רצון להשמיע ולשמוע, להתחבר ולחבר. גם סלסלת עגבניות

שרי, או ירקות עלים, סייעה לפתוח את הלבבות. "וכל מה שהאדם מגדיל אהבתו לישראל גם הקב"ה מגדיל עליו. ואלו הם הרועים האמיתיים של ישראל, שהקב"ה

חפץ בהם הרבה, שמוסרים עצמם על צאנו ודורשים ומשתדלים על שלומם וטובתם" (רמח"ל, מסילת ישרים פרק ט). גם כאן, פעולות ההסברה והדיבור הישיר, גם אם הן לא הצליחו בטווח המיידי, ובסיכומו של דבר גורשו מבתנו, אף הן לא היו לריק. למדנו על עצמנו שהדבר אפשרי, שניתן להסביר מהי תורה ומהם ייעודינו כאן במקום הזה ברמות שונות ולגילאים שונים. זה לא היה מספיק, כי השומעים הרבים, שומעים בדרך כלל דברים אחרים בעוצמות ובכמויות רבות יותר, ולכן דברינו היו כטיפה בים. אבל היו אלה זרעים שרק יעמיקו ויגדלו, ישפיעו ויעצבו תודעה אחרת.

המאבק בבסיסו הוא רוחני-ערכי. המאבק הוא על שאלות לאומיות קיומיות רבות. על זהותנו היהודית, על יחסנו וקשרינו לארץ ולמדינה, על הגורל היהודי, על אורחות החיים, על צניעות ועל תרבות, על ייעודו של הצבא, ועל החינוך היהודי. מתערבות כאן תפיסות מערביות-דתיות זרות, מתוך מגמה לבולל וליצור פירוד בתוכנו, וככל הגוים בית ישראל. הומניזם שדוף ואומלל שמטשטש, ובמכוון, זהויות לאומיות ושאיפות רוחניות. הופכים את בני הבית הטבעיים של ארץ ישראל שהיו בגלות במשך שנים רבות, ל"כובשים" אכזריים, ונותנים גיבוי לפולשים – הפלשתינאים – החדשים. עוד רבה הדרך לבירור מעמיק וערכי בשאלות יסוד אלו, אך המאבק סביב גוש קטיף היה שלב משמעותי וחשוב בהתמודדות הזו.

ז. נוער גיבור ואחינו הגיבורים

הציבור הרחב מכל הארץ ומרחבי העולם שתמך במאבק אנשי גוש קטיף וצפון השומרון, יחד עם הנוער הנפלא שעמד בגבורה ובמסירות במאבק, התגלו כמי שיש להם כוחות ושאיפות גדולות (בשרשרת הישראלית, בצעדות ימי העצמאות וחול המועד, בהתכנסות בכפר מימון, ועוד). בחודשים שלפני הגירוש, נוספו אנשים רבים ובעיקר בני נוער – בנים ובנות – בתנאים לא תנאים, בחום המעיק של הקיץ, מתוך אמונה ורצון לפעול למנוע את העקירה. לנו בכיתות בית ספר, באהלי שדה, ובכל מקום אפשרי, והיו מוכנים לעשות הכול למען המשך הישיבה במקום.

העזרה המרובה וההיענות הציבורית לקריאה לתרום לקרן מאמין וזורע, היו מדהימות ומיוחדות. ישנם סיפורים מרגשים: על אנשים שבקושי יש להם לעצמם, שהם תורמים מעט ועוד מתנצלים שזה מה שהם יכולים; על עשירים שתורמים מעל

ומעבר, ומבטיחים להשתדל להשיג עוד; על מכתבים שמצורפים לתרומות, שהקורא אותם מזיל דמעה מעיניו. מנוע עצום של חסד שפעל בעוצמות בלתי רגילות. גם בימים שלאחר העקירה. קשה לכמת ולתאר במילים את מסירות נפשם העוטפת והמחבקת של מתנדבים רבים, שעזרו לתושבי הגוש להסתדר ולהתארגן בבתי המלון ובפנימיות בהם הם שוכנו. ההלם, הכאב והקושי אינו מאפשר לתפקד בצורה נורמאלית. והנה רבים רבים, באים ומוכנים לסייע בכל מה שצריך. הסיוע בארזת הבתים, בפירוק החממות, ובניסיונות להציל מה שניתן, אף הוא דבר עצום וגדול. תשובת המשקל לעקירה ולגירוש. תושבי גוש קטיף נקראו ע"י רבים: "אחינו הגיבורים", אך לא פחות גיבורים הם אותם אחים-חברים, שעזרו וסייעו לאורך כל הדרך, בשבתנו בגוש ולאחר העקירה.

כל אלו גילו לעם ישראל כולו, שלא רק היושבים במקום הם חדורי אמונה ואוהבי הארץ, אלא ישנם עוד רבים כאלה. נכתב כאן פרק היסטורי חשוב שלימד מהי אמונה, ומהי מסירות לערכים תורניים ולאידאליים גדולים, כל אחד לפי כוחו ויכולתו.

נוער גוש קטיף, עם חבריהם בני נוער אחרים שאינם תושבי הגוש, התגלו במלוא עוזם. כשאינן לבני נוער אתגרים בונים וחיוביים, אזי הם עושים ועסוקים במעשי נערות. ואילו כאן, הנוער ננער ועורר אחרים לפעילות למען גוש קטיף. יזמו פעילויות ותכניות יצירתיות, ימים ולילות. ויתרו על חופשות ועל הנאות אחרות, וכל כולם למען המאבק. נענים לכל קריאה, ומוכנים תמיד לכל משימה. הכול מתוך בגרות ואמונה חזקה, נטילת אחריות ושיתוף פעולה של כולם.

יש המנסים לטעון בעקשנות שנוער גוש קטיף הוא הנפגע העיקרי מהעקירה. אין זה נכון. יש קשיים, העקירה כואבת, והכול נושאים אותם על עצמם לאורך כל הזמן. אך רוב רובו של נוער גוש קטיף, ממשיך באותה אווירה אידיאליסטית בונה ויוצרת, ממשיך ללמוד במקומות לימודיו, מתגייס לצבא ומביט קדימה. אין ספק, שיצמחו מהם בעתיד מנהיגים רציניים שיובילו וידריכו את עם ישראל כולו.

ה. בימים שאחרי

ההתמודדות כיום, לאחר הגירוש, גם היא לא פשוטה. תושבי גוש קטיף מתגוררים כיום באתרי קרווילות או ביישובים מתחדשים, מתוך מגמה לבסס שוב את בתיהם ומקומותיהם. לחלק עדיין אין עבודה, ואף זה משבר לא קל – להפוך להיות מקבל ונזקק, ולא נותן ומעניק כמו שהיינו רגילים בגוש קטיף. העניינים הפרטיים – מגורים, פרנסה, קהילה – תופסים מקום משמעותי יותר בחייו של כל אחד, בזמן

שבגוש קטיף, ענייני הכלל ושלמות הארץ היו מרכז החיים והעשייה. אולם עם כל הקושי, רבים עסוקים בחיפוש אחר בניין התיישבות חדשה ברחבי ארץ ישראל. ישנם קשיים רבים. גם בעת שכזאת נדרשת גבורה פנימית; להתמודד ולהמשיך עם הלאה עם הפנים קדימה.

מניין שואבים את הכוחות לזה?

מאבות האומה. על מה חשב והרהר יעקב אבינו כשהוא שמר בלילות הקרים והמקפיאיים של חרן על צאנו של לבן? הרי הוא התברך מיצחק אביו: "ויתן לך האלהים מטל השמים ומשמני הארץ ורב דגן ותירוש. יעבדוך עמים וישתחוו לך לאמים הוה גביר לאחיק וישתחוו לך בני אמך ארריך ארור ומברכך ברוך" (בראשית כז, כח-כט); אף הקב"ה אמר לו במראה הסולם: "הארץ אשר אתה שכב עליה לך אתננה ולזרעך" (בראשית כח, יג) – והוא כאן רחוק, ובכל פעם לבן מרמה אותו. מה חשב יוסף כשהיה עמוק בבור? יש לו חלום על שמש ירח ואחד עשר כוכבים, והוא מתחתית הבור איננו רואה אפילו לא כוכב אחד! איפה הוא ואיפה החלומות?

ובכל זאת, הכול התממש. חלום יוסף התגשם, וזרע יעקב ירש ויורש את הארץ הזאת. "רבות מחשבות בלב איש ועצת ה' היא תקום". לא הכול מובן לנו, ואין טעם לחפש ולחקור במקומות בהם השכל האנושי מוגבל. מה שפעלו תושבי גוש קטיף ותומכיהם, היה נכון וטוב. אין להצטער על ההשקעה המרובה במשך כל השנים בגוש קטיף. מה שעשינו היה בהתאם להבנתנו את התורה ואת מצוותיה ולראייתנו את התקופה הייחודית בה עם ישראל שב לארצו. התחזקנו וחיזקנו בעד עמנו ובעד ערי אלקינו, וה' עשה את הטוב בעינינו, גם אם לנו זה לא נראה טוב.

כנראה שיש צורך "בכח מהרס ומרעיש בעז, בתוך סדרי ההויה, כדי לדחוף על ידו את המצוי והיש להתחדש בחידוש יותר מעולה, בסדור יותר נעלה, ובעליה יותר פנימית" (הרא"ה קוק, עולת ראייה, א, עמ' קסה). יש מצבים שעל פניהם הם נראים לא טוב, אבל הם תשתית למצב טוב יותר ושלים יותר שיתעלה אחר כך. "ואע"פ שהדאגה והעצבון מתפשטים למראה ההרס וקלקול הסדר, ואם יש הכרח לסבול גם מרורים כאלה... בהתעלות הדברים לחשבונו של עולם מלא, אז הכל שמח, הכל מרנין, וההכרה שהמטרה הכללית הקדושה בתמידותה מתבסמת היא ביותר מעלה, מכניסה את אור השמחה גם בכל התכונה והחזון המרעישה בעוז" (הרא"ה קוק, שם, עמ' קסו). צריך להיות אנשי אמונה גדולים, צופי ישועה אמיתיים וענקיים, על מנת לדעת שכל הטלטלה הזו, הבירור הנוקב הזה פנימה בתוך עם ישראל, נועד להעלות אותנו ואת הכול קומה נוספת.

ט. ושבנו בנים לגבולם

שלושה נדבכים ביישוב הארץ. שלב ראשון – הציווי לירש ולשבת בארץ; שלב שני – הגדרת גבולות הארץ; ושלב שלישי – חלוקת הארץ לשבטים. ביציאת מצרים התקיימו הנדבכים הללו בזמן מהיר באופן יחסי. העם היוצא ממצרים היה אמור להיכנס לארץ מיד, אך חטא המרגלים גרם לעיכוב של ארבעים שנה, ורק לאחריו נבנה הנדבך הראשון – כניסה לארץ. הנדבך השני – כיבוש הארץ, אך שבע שנים. וגם הנדבך השלישי – חלוקת הארץ לשבטים, אך שבע שנים. תהליך מזורז, המאפיין את גאולת מצרים, שבאה במהירות ובחיפזון.

אך בשונה מגאולת מצרים, הגאולה האחרונה היא איטית והדרגתית, קמעה קמעה. משגלינו מארצנו ונתרחקנו מעל אדמתנו לגלות ארוכה לאחר חורבן הבית השני, שלבי הכניסה המחודשת לארץ ישראל וההתיישבות בה ובגבולותיה, אינם באים כאחד. כל שלב הוא תהליך ארוך ומורכב.

הנדבך הראשון – העלייה לארץ, אך זמן רב ועדיין לא הושלם. כשעם ישראל היה בגלויות השונות, המשימה הייתה לעורר אותו ולהביאו לעלות לארץ. תיקון חטא המרגלים היה בעצם הביאה לארץ, מבלי לפרט בצורה ברורה היכן הם גבולותיה. אמנם היו שכתבו וביררו סוגיות אלו, אך כלפי ההמון הקריאה הייתה לעלות לארץ ולנטוש את הגלות. כך למשל כותב הרב ישראל משקלוב, קול התורה, פרק ה:

ותיקון רב לחטא המרגלים יכול לבא ע"י גאולת ירושלים ובנינה, ועל ידי הפעולות לקיבוץ גלויות, לפי הכלל הידוע כי זה לעומת זה עשה האלוקים, ומדה כנגד מדה היא, הן לחוב והן לזכות, לתקן כל דבר לפי המקום ולפי הזמן, לפי המעשה ולפי הפרסום... ובעונותינו הרבים, רבים הם החוטאים חטא גדול של 'וימאסו בארץ חמדה'. גם רבים מתופסי התורה לא ידעו ולא יבינו כי נתפסו בקליפת חטא המרגלים בכל מיני סברות כוזבות ותאנות שוא ומדוחים. גם מכסים את סברותיהם בדעה המופרכת שאין מצות ישוב ארץ ישראל בזמן הזה. דעה זו שכבר הופרכה על פי גאוני עולם ראשונים ואחרונים. אך המרגלים האלה (=של דור המחבר) רוצים להיות יותר גדולים מרבותינו התנאים והאמוראים שקבעו כי ישיבת ארץ ישראל שקולה כנגד כל המצוות.

דברים דומים כתב הרב חיים בן עטר, אור החיים הקדוש:

הגאולה תהיה בהעיר לבות בני אדם ויאמר להם: הטוב לכם כי תשבו חוץ, גולים מעל שולחן אביכם? ומה לכם החיים זולת החברה העליונה אשר הייתם סמוכים סביב שולחן אביכם הוא אלהי העולם ברוך הוא לעד? (אור החיים, ויקרא כה, כה).

עוד רבנים וגדולים אחרים עסקו בכך, וחלקם אף זכו בעצמם לעלות לארץ, בתנאים קשים ביותר.

לפני למעלה ממאה שנה החלה התעוררות גדולה לציון. הקריאות הללו פעלו כנראה את פעולותיהם בנגלה ובנסתר, ועם ישראל החל לשים פעמיו לארץ ישראל. "התשובה האמיתית של כל ישראל, שהשיבה לארץ ישראל ההולכת ומתגברת בקרבנו היא אחת מחוליותיה הגדולות..." (הרא"ה קוק, היסוד, תשרי תרצ"ה [אורות התשובה, אור עציון, תש"ל, עמ' קלח]).

אך זה לא היה מספיק. הארץ נשלטה על ידי עמים אחרים, ועל אף אותם אלפים שבאו והתיישבו בארץ והחלו להפריח את השממה מתוך מסירות נפש גדולה, עדיין הרוב הגדול נשאר בגלות. עד שהעמיד עלינו הקב"ה מלך שגזרותיו קשות כהמן ימ"ש, שהשמיד שלישי מבני עמנו הי"ד, ועם ישראל החל בתהליך עמוק של שיבה לארץ. ובחסדי שמים, על אף האיומים והמלחמות משכנינו הערבים, קמה מדינת ישראל, ראשית צמיחת גאולתנו.

במדינת ישראל שבארץ ישראל, גרים לאחר קרוב לשישים שנה מאז תקומתה, למעלה מחמישה מליון יהודים, שבאו ובאים לכאן מכל קצות תבל. ארץ ישראל מאירה פנים לבניה השבים אליה מכל הגלויות, ומקבצת אותם חזרה לכאן לאחר ניתוק של שנים רבות. תהליך זה ממשיך, וכיום מדינת ישראל היא הריכוז היהודי הגדול ביותר בעולם, בו בזמן שכמה עשרות שנים לפני קום המדינה מספר היהודים בארץ היה קטן מאוד, והמרכזים הגדולים של היהודים היו ביבשות אחרות. מתחולל כאן מהפך דמוגרפי, שכולו בהתאם להבטחה האלוקית על קיבוץ הגלויות:

אל תירא כי אתך אני ממזרח אביא זרעך וממערב אקבצך. אמר לצפון תני ולתימן אל תכלאי הביאי בני מרחוק ובנותי מקצה הארץ (ישעיהו מג, ה-ו).

מדינת ישראל שבארץ ישראל הפכה להיות מרכזו של העם היהודי. כל יהודי בעולם רואה בה את מדינת העם היהודי, וגם מדינת ישראל מחויבת לכל יהודי בעולם ומקבלת בזרועות פתוחות כל יהודי על פי חוק השבות. כך גם כלפי אומות

העולם. הקריאה – "שבנו הביתה" מהדהדת בקול גדול, והכול יודעים עליה. כך כתב הראי"ה קוק:

יסוד הגלות והשפלות הנמשך בעולם, בא רק ממה שאין מודיעים את ארץ ישראל את ערכה וחכמתה. ואין מתקנים את חטא המרגלים שהוציאו דיבה על הארץ, אלא בתשובת המשקל. להגיד ולבשר בעולם כולו הדרה והודה, קדושתה וכבודה (אגרות הראיה, א, אגרת צו).

חטא המרגלים הולך ומתקן לאט לאט. אומות העולם מכירות במסירות הנפש, הכבוד וההדר שעם ישראל מעניק לארצו בפיתוח הארץ ובשכלולה, בהבאתה תוך זמן קצר להישגים מרשימים כמעט בכל תחום: בחקלאות, בתעשייה, בטכנולוגיה ובחיי הרוח של האומה. עברנו את מחסום הנדבך הראשון, והניסיונות לעורר יהודים לעלות לארץ במשך שנות הגלות, נושאים פירות ופירי פירות. אמנם עדיין ישנם יהודים רבים שטרם עלו לארץ, אבל לאט לאט גם הם יעלו. גלויות נעקרות ממקומן למקומן הטבעי הנכון, ארץ ישראל.

כעת יש לפתח ולשכלל את הנדבך השני. יש להעמיק בהגדרת גבולות הארץ הרצויה והמובטחת לנו מאת ה'. בפירושו לתורה הסביר רש"י מדוע התורה הגדירה את הגבולות לאחר הציווי על ירושת הארץ והישיבה בה:

"זאת הארץ אשר תפול לכם" – לפי שהרבה מצות נוהגות בארץ ואין נוהגות בחוצה לארץ, הוצרך לכתוב מצרני גבולי רוחותיה סביב, לומר לך מן הגבולים הללו ולפנים המצות נוהגות (רש"י, במדבר לד, ב).

יש צורך לקבוע ולדעת את גבולות הארץ בשל המצוות התלויות בה. המצוות הללו שקיומן רק בארץ ולא במקום אחר, מלמדות על המעלה המיוחדת שיש בארץ. הארץ אמנם קדושה מצד עצמה, מעצם הבחירה האלוקית בה, אך המצוות התלויות בה הן הביטוי למעלתה ולקדושתה. אלו הן מצוות הקשורות לקרקע של הארץ, לגידולים שהארץ מוציאה. מכאן, שגבולות הארץ הם גבולות הקודש. כך הסביר הראי"ה קוק את התפילה: "ובטובך הגדול ישוב חרון אפך מעמך, מעירך מארצך ומנחלתך":

הטוב יוצא לפעלו דוקא כשהוא מרוכז בנקודת אורה, שבצורת מקום, היא עיר ה' שמה, ירושלים עיר הקדש. וכשחרון האף סר מהעם ע"י הופעת הטוב הגדול הכללי, יוכל הריכוז של הקדושה להיות מואר במלוא אורו. אמנם מילוי אור זה אין לו השלמה רק אם יופיע בכל התפשטותו, וכח ההתפשטות של הטוב האלוקי בתכונה מקומית הלא הוא בכל גבול ארץ הקדש (עולת ראייה, א, עמ' צט-ק).

הגילוי המיוחד של הארץ הזאת יוצא רק בתוך גבולות הקודש. חסרון ופיחות בגבול הם פגיעה בקודש. כל עוד שאין אנו יושבים במלוא מרחב הארץ, הופעת הקדושה עדיין איננה שלמה. השיבה לגבול הארץ היא לא רק שיבה במובן הגיאוגרפי, אלא בעיקר שיבה אל הקודש.

תקומת המדינה קבעה גבולות חדשים בתוך ארץ ישראל המובטחת, שלא על פי גבולות עולי מצרים ושלא על פי גבולות עולי בבל. גבולות המדינה נקבעו על פי תוצאות מלחמת העצמאות ועל פי הסכמים מדיניים, ומאז קום המדינה עד היום השתנו מספר פעמים גבולותיה של המדינה בשל עימותי מלחמה והסכמים מדיניים. אף על פי כן, בתודעה של חלק מהציבור במדינת ישראל, נוצרה חפיפה בין גבולות המדינה בתשע עשרה שנותיה הראשונות לבין גבולות ארץ ישראל. 40 שנה לאחר מלחמת ששת הימים, עדיין נחלת אבותינו ביהודה ובשומרון, בחבל עזה ובגולן, מכונה "שטחים", "גדה מערבית", וכד' – ביטויים שמשמעותם ראיית המקומות הללו כלא שייכים לגבולות הארץ אשר ניתנה לנו מאת ה'. במקומות אלו חי וישב עם ישראל עם כניסתו לארץ ובתקופת בית ראשון ושני, ובחלק מהמקומות הללו, היו קהילות יהודיות שהתקיימו במשך שנים רבות, על אף שהבית נחרב, וגויים אחרים שלטו בארץ.

כבר אירע בעבר שמדינת ישראל נטשה חבלי ארץ ששבו לבעלותנו. חצי האי סיני אף הוא מנחלת אבותינו (יהושע טו, ג, ובגר"א שם), ומדינת ישראל העבירה אותו לריבונות מצרית לאחר כיבושו במבצע סיני. אף לאחר שזכינו בשנית וכבשנו את המקום בחסדי ה' במלחמת ששת הימים, שוב העניקה אותו מדינת ישראל למצרים, תוך עקירת יישובים יהודיים שקמו בינתיים בחבל ימית, ואחר כך נעקרו משארית השטח גם יישובי גוש קטיף. כך אירע גם במקומות נוספים ביהודה ושומרון שהשליטה עליהם עברה לידי הרשות הפלשתינית. דרום לבנון אף היא מנחלת אבותינו, ואף ממנה ברח צה"ל בבושת פנים. בנוסף, היו ניסיונות שונים לוותר במסגרת הסכמים מדיניים גם על חבלי ארץ נוספים כמו הגולן, ואף ירושלים והר בית ה' היו על שולחן הדיונים. בחסדי ה', מדיונים אלו לא יצא דבר, ומקומות אלה נשארו בריבונותנו.

עצם קיומם של הדיונים, וכן אותן נסיגות ממרחבי ארץ ישראל שנכבשו על ידינו במהלך תקומת מדינת ישראל, מלמדים על כך שגבולות הקודש ומעלתם וערכם של מקומות יישוב בארץ ישראל ובכללם אף ירושלים, אינם ברורים לציבור הרחב. לא ידוע די גם על תולדות ההתיישבות היהודית לדורותיה במקומות אלו, ועל היותם נחלת אבותינו לאורך כל הדורות. הארץ שעל חלק מגבולה קמה המדינה

חשובה לרבים שאף מוכנים למסור נפשם עליה, אך אין מספיק מודעות וקשר של חיים לגבולה השלם והמלא של ארץ ישראל. עדיין לא שבו בנים לגבולם, לא רק במשמעות המעשית, אלא גם ובעיקר במשמעות התודעתית והאמונית. יאספו תושבי גוש קטיף ותומכיהם את כוחותיהם מחדש, וימשיכו הלאה לרומם ולשכלל את התשתית שנבנתה בעמל ובמסירות במשך שנים רבות, ולהרחיב את גבול הארץ המובטחת:

חובתנו הנאמנה בעת חיה, אשר עין בעין נראה, כי פקד ד' את עמו ואת ארץ חמדתו, וקול ד' קורא בכח מתוך כל מסבות הזמנים, מחגוי הסלע וסתר המדרגה, לשוב לבצרון אסירי התקוה, להקבץ אחד לאחד, כיונים אל ארובותיהם, אל החבל ואל הנחלה, נחלת ד' והררי קודש, להוסיף אומץ בהתעוררות גדולה בבנין תורת ארץ ישראל, בברור ושכלול המצות התלויות בארץ, ולרומם דרישת ציון והכרת אורה העליון, בצמח ישועה לבית ישראל בכל פינות שאנו פונים (הרא"ה קוק, אגרות הראיה, א, עמ' רסה).